

॥ श्रीगुरुभ्यो नमः ॥

कृष्ण यजुर्वेदीय तैत्तिरीय संहिता — क्रम पाठः

तृतीयकाण्डे तृतीयः प्रश्नः

वैकृतविधीनामभिधानं

ॐ नमः परमात्मने । श्री गुरुभ्यो नमः । हरिः ॐ

अग्ने॑ तेजस्वि॒न्न । तेज॒स्विन् तेज॒स्वी । तेज॒स्वी त्वम् । त्वम् दे॒वेषु॑ । दे॒वेषु॑ भू॒याः । भू॒यास्ते॒ज॒स्वन्तम् । तेज॒स्वन्तम् माम् । मामा॒युष्मन्तम् । आ॒युष्मन्त॑व्वर्च॒स्वन्तम् । वर्च॒स्वन्तम् मनु॒ष्येषु॑ । मनु॒ष्येषु॑ कुरु । कुरु दी॒र्षायै॑ । दी॒र्षायै॑ च । च त्वा॒ । त्वा तप॑सः । तप॑सश्च । च तेज॑से । तेज॑से जुहोमि । जुहो॑मि तेजो॒वित् । तेजो॒विद॑सि । तेजो॒विदि॑ति तेजः—वि॒त् । अ॒सि तेजः॑ । तेजो॑ मा । मा मा । मा हा॑सीत् । हा॒सीन् मा । मा ऽहम् । अ॒हम् तेजः॑ । तेजो॑ हासिषम् । हा॒सिषम् मा । मा माम् । माम् तेजः॑ । तेजो॑ हासीत् । हा॒सीदि॑न्द्र । इन्द्रो॑जस्वि॒न्न । ओज॒स्विन्नो॒जस्वी॑ । ओज॒स्वी त्वम् । त्वम् दे॒वेषु॑ । दे॒वेषु॑ भू॒याः । भू॒या ओज॑स्वन्तम् । ओज॑स्वन्तम् माम् । मामा॒युष्मन्तम् । आ॒युष्मन्त॑व्वर्च॒स्वन्तम् । वर्च॒स्वन्तम् मनु॒ष्येषु॑ । मनु॒ष्येषु॑ कुरु । कुरु ब्रह्म॑णः । ब्रह्म॑णश्च । च त्वा॒ । त्वा र॒षत्र॑स्य । र॒षत्र॑स्य च । चौज॑से । ॥ [१] ॥ ओज॑से जुहोमि । जुहो॑म्यो॒जो॒वित् । ओजो॒विद॑सि । ओजो॒विदि॑त्यो॒जः—वि॒त् । अ॒स्यो॒जः । ओजो॑ मा । मा मा । मा हा॑सीत् । हा॒सीन् मा । मा ऽहम् । अ॒हमो॒जः । ओजो॑ हासिषम् । हा॒सिषम् मा । मा माम् । मामो॒जः । ओजो॑ हासीत् । हा॒सीत् सूर्य॑ । सूर्य॑ भ्राजस्वि॒न्न । भ्राज॒स्विन् भ्राज॒स्वी । भ्राज॒स्वी त्वम् । त्वम् दे॒वेषु॑ । दे॒वेषु॑ भू॒याः । भू॒या भ्राज॑स्वन्तम् । भ्राज॑स्वन्तम् माम् । मामा॒युष्मन्तम् । आ॒युष्मन्त॑व्वर्च॒स्वन्तम् । वर्च॒स्वन्तम् मनु॒ष्येषु॑ । मनु॒ष्येषु॑ कुरु । कुरु वा॒योः । वा॒योश्च । च त्वा॒ । त्वा ऽपा॑म् । अ॒पाम् च । च भ्राज॑से । भ्राज॑से जुहोमि । जुहो॑मि सुव॒र्वित् । सुव॒र्विद॑सि । सुव॒र्विदि॑ति

सुवः—वित्। असि सुवः। सुवर् मा। मा मा। मा हासीत्। हासीन् मा। मा ऽहम्। अहं सुवः।
सुवर्हासिषम्। हासिषम् मा। मा माम्। मां सुवः। सुवर् हासीत्। हासीन् मयि। मयि मेधाम्।
मेधाम् मयि। मयि प्रजाम्। प्रजाम् मयि। प्रजामिति प्र—जाम्। मय्यग्निः। अग्निस्तेजः। तेजो
दधातु। दधातु मयि। मयि मेधाम्। मेधाम् मयि। मयि प्रजाम्। प्रजाम् मयि। प्रजामिति प्र—
जाम्। मयीन्द्रः। इन्द्र इन्द्रियम्। इन्द्रियम् दधातु। दधातु मयि। मयि मेधाम्। मेधाम् मयि।
मयि प्रजाम्। प्रजाम् मयि। प्रजामिति प्र—जाम्। मयि सूर्यः। सूर्यो भ्राजः। भ्राजो दधातु।
दधात्विति दधातु ॥ ॥ [२] ॥

(स्वप्नस्य च मयि त्रयोविंशतिश्च)

॥ १ ॥

★

वायुरहिङ्कर्ता। हिङ्कर्ता ऽग्निः। हिङ्कर्तेति हिङ्कर्ता। अग्निः प्रस्तोता। प्रस्तोता प्रजा-
पतिः। प्रस्तोतेति प्र—स्तोता। प्रजापतिः साम्। प्रजापतिरिति प्रजा—पतिः। साम् बृहस्पतिः।
बृहस्पतिरुद्गाता। उद्गाता विश्वे। उद्गातेत्युत्—गाता। विश्वे देवाः। देवा उपगातारः। उपगा-
तारो मरुतः। उपगातार इत्युप—गातारः। मरुतः प्रतिहर्तारः। प्रतिहर्तार इन्द्रः। प्रतिहर्तार
इति प्रति—हर्तारः। इन्द्रो निधनम्। निधनम् ते। निधनमिति नि—धनम्। ते देवाः। देवाः
प्राणभृतः। प्राणभृतः प्राणम्। प्राणभृत इति प्राण—भृतः। प्राणम् मयि। प्राणमिति प्र—अनम्।
मयि दधतु। दधत्वेतत्। एतद् वै। वै सर्वम्। सर्वमदध्वर्युः। अदध्वर्युरुपाकुर्वन्। उपाकुर्वन्-
द्गातृभ्यः। उपाकुर्वन्नित्युप—आकुर्वन्। उद्गातृभ्य उपाकरोति। उद्गातृभ्य इत्युद्गातृ-
भ्यः। उपाकरोति ते। उपाकरोतीत्युप—आकरोति। ते देवाः। देवाः प्राणभृतः। प्राणभृतः
प्राणम्। प्राणभृत इति प्राण—भृतः। प्राणम् मयि। प्राणमिति प्र—अनम्। मयि दधतु। दध-
त्विति। इत्याह। आहैतत्। एतदेव। एव सर्वम्। सर्वमात्मन्। आत्मन् धत्ते। धत्त इडा। इडा
देवहः। देवहृन् मनुः। देवहरिति देव—हृन्। मनुर् यज्ञनीः। यज्ञनीर् बृहस्पतिः। यज्ञनीरिति
यज्ञ—नीः। बृहस्पतिरुक्थामदानि। उक्थामदानि शंसिषत्। उक्थामदानीत्युक्थ—मदानि।
शंसिषद् विश्वे। विश्वे देवाः। देवाः सूक्तवाचः। ॥ [३] ॥ सूक्तवाचः पृथिवि। सूक्तवाच
इति सूक्त—वाचः। पृथिवि मातः। मातर मा। मा मा। मा हिंसीः। हिंसीर् मधु। मधु

मनिष्ये। मनिष्ये मधु। मधु जनिष्ये। जनिष्ये मधु। मधु वरूष्यामि। वरूष्यामि मधु। मधु
वदिष्यामि। वदिष्यामि मधुमतीम्। मधुमतीम् देवेभ्यः। मधुमतीमिति मधु—मतीम्। देवेभ्यो
वाचम्। वाचमुद्यासम्। उद्यासश्च शुश्रूषेण्याम्। शुश्रूषेण्याम् मनुष्येभ्यः। मनुष्येभ्यस्तम्। तम्
मा। मा देवाः। देवा अवन्तु। अवन्तु शोभायै। शोभायै पितरः। पितरो ऽनु। अनुमदन्तु।
मदन्त्विति मदन्तु ॥ [४] ॥

(शसिषद् विश्वे देवा अष्टाविंशतिश्च)

॥ २ ॥

★

वसवस्त्वा। त्वा प्र। प्र वृहन्तु। वृहन्तु गायत्रेण। गायत्रेण छन्दसा। छन्दसा ऽग्नेः। अग्नेः
प्रियम्। प्रियम् पार्थः। पार्थ उप। उपेहि। इहि रुद्राः। रुद्रास्त्वा। त्वा प्र। प्र वृहन्तु। वृहन्तु
त्रैष्टुभेन। त्रैष्टुभेन छन्दसा। छन्दसेन्द्रस्य। इन्द्रस्य प्रियम्। प्रियम् पार्थः। पार्थ उप। उपेहि।
इह्यादित्याः। आदित्यास्त्वा। त्वा प्र। प्र वृहन्तु। वृहन्तु जागतेन। जागतेन छन्दसा। छन्दसा
विश्वेषाम्। विश्वेषाम् देवानाम्। देवानाम् प्रियम्। प्रियम् पार्थः। पार्थ उप। उपेहि। इहि
मान्दासु। मान्दासु ते। ते शुक्र। शुक्र शुक्रम्। शुक्रमा। आ धूनोमि। धूनोमि भन्दनासु।
भन्दनासु कोतनासु। कोतनासु नूतनासु। नूतनासु रेशीषु। रेशीषु मेधीषु। मेधीषु वाशीषु।
वाशीषु विश्वभृत्सु। विश्वभृत्सु मादध्वीषु। विश्वभृत्स्वेति विश्वभृत्—सु। मादध्वीषु ककुहासु।
ककुहासु शक्ररीषु। शक्ररीषु शुक्रासु ॥ [५] ॥ शुक्रासु ते। ते शुक्र। शुक्र शुक्रम्। शुक्रमा।
आ धूनोमि। धूनोमि शुक्रम्। शुक्रम् ते। ते शुक्लेण। शुक्लेण गृह्णामि। गृह्णाम्यहः। अहो रूपेण।
रूपेण सूर्यस्य। सूर्यस्य रश्मिभिः। रश्मिभिरिति रश्मि—भिः ॥ आ ऽस्मिन्ना। अस्मिन्नुग्राः।
उग्रा अचुच्यवुः। अचुच्यवुर् दिवः। दिवो धाराः। धारा असश्चत। असश्चतेत्यसश्चत ॥ ककुहश्च
रूपम्। रूपवृषभस्य। वृषभस्य रोचते। रोचते बृहत्। बृहत् सोमः। सोमः सोमस्य। सोमस्य
पुरोगाः। पुरोगाः शुक्रः। पुरोगा इति पुरः—गाः। शुक्रः शुक्रस्य। शुक्रस्य पुरोगाः। पुरोगा
इति पुरः—गाः ॥ यत् ते। ते सोम। सोमादाभ्यम्। अदाभ्यम् नाम। नाम जागृवि। जागृवि
तस्मै। तस्मै ते। ते सोम। सोम सोमाय। सोमाय स्वाहा। स्वाहोशिक्। उशिक् त्वम्। त्वम्
देव। देव सोम। सोम गायत्रेण। गायत्रेण छन्दसा। छन्दसा ऽग्नेः। अग्नेः प्रियम् ॥ [६] ॥

प्रियम् पाथः । पाथो अपि । अपीहि । इहि वशी । वशी त्वम् । त्वम् देव । देव सोम । सोम त्रैष्टु-
भेन । त्रैष्टुभेन छन्दसा । छन्दसेन्द्रस्य । इन्द्रस्य प्रियम् । प्रियम् पाथः । पाथो अपि । अपीहि ।
इह्यस्मथ्सखा । अस्मथ्सखा त्वम् । अस्मथ्सखेत्यस्मत्—सखा । त्वम् देव । देव सोम । सोम
जागतेन । जागतेन छन्दसा । छन्दसा विश्वेषाम् । विश्वेषाम् देवानाम् । देवानाम् प्रियम् । प्रियम्
पाथः । पाथो अपि । अपीहि । इह्या । आ नः । नः प्राणः । प्राण एतु । प्राण इति प्र—अनः ।
एतु परावतः । परावत आ । परावत इति परा—वतः । आ ऽन्तरिष्वात् । अन्तरिष्वाद् दिवः ।
दिवस्परि । परीति परि ॥ आयुः पृथिव्याः । पृथिव्या अधि । अद्ध्यमृतम् । अमृतमसि । असि
प्राणाय । प्राणाय त्वा । प्राणायेति प्र—अनाय । त्वेति त्वा ॥ इन्द्राग्नी मे । इन्द्राग्नी इतीन्द्र—
अग्नी । मे वर्चः । वर्चः कृणुताम् । कृणुताव्वर्चः । वर्चः सोमः । सोमो बृहस्पतिः । बृहस्पतिरिति
बृहस्पतिः ॥ वर्चो मे । मे विश्वे । विश्वे देवाः । देवा वर्चः । वर्चो मे । मे धत्तम् । धत्तमश्विना ।
अश्विनेत्यश्विना ॥ दधन्वे वा । वा यत् । यदीम् । ईमनु । अनु वोचत् । वोचद् ब्रह्माणि । ब्रह्माणि
वेः । वेरु । उ तत् । तदिति तत् ॥ परि विश्वानि । विश्वानि काव्या । काव्या नेमिः । नेमिश्चक्रम् ।
चक्रमिव । इवाभवत् । अभवदित्यभवत् ॥ ॥ [७] ॥

(शक्करीष्व ग्रेर् बृहस्पतिः पञ्चविंशतिश्च)

॥ ३ ॥

★

एतद् वै । वा अपाम् । अपाम् नामधेयम् । नामधेयम् गुह्यम् । नामधेयमिति नाम—धेयम् ।
गुह्यय्यत् । यदाधावाः । आधावा मान्दासु । आधावा इत्या—धावाः । मान्दासु ते । ते शुक्र ।
शुक्र शुक्रम् । शुक्रमा । आ धूनोमि । धूनोमीति । इत्याह । आहापाम् । अपामेव । एव नामधेयेन ।
नामधेयेन गुह्येन । नामधेयेनेति नाम—धेयेन । गुह्येन दिवः । दिवो वृष्टिम् । वृष्टिमव । अव रुन्धे ।
रुन्धे शुक्रम् । शुक्रम् ते । ते शुकेण । शुकेण गृह्णामि । गृह्णामीति । इत्याह । आहैतत् । एतद्
वै । वा अहः । अहो रूपम् । रूपय्यत् । यद् रात्रिः । रात्रिः सूर्यस्य । सूर्यस्य रश्मयः । रश्मयो
वृष्ट्याः । वृष्ट्या ईशते । ईशते ऽहः । अह एव । एव रूपेण । रूपेण सूर्यस्य । सूर्यस्य रश्मिभिः ।
रश्मिभिर् दिवः । रश्मिभिरिति रश्मि—भिः । दिवो वृष्टिम् । वृष्टिम् च्यावयति । च्यावयत्या । आ
ऽस्मिन्न । अस्मिन्नुग्राः । उग्रा अचुच्यवुः । ॥ [८] ॥ अचुच्यवुरिति । इत्याह । आह यथा-

यजुः। यथायजुरेव। यथायजुरिति यथा—यजुः। एवैतत्। एतत् ककुहम्। ककुहं रूपम्। रूपं वृषभस्य। वृषभस्य रोचते। रोचते बृहत्। बृहदिति। इत्याह। आहैतत्। एतद् वै। वा अस्य। अस्य ककुहम्। ककुहं रूपम्। रूपं यजुः। यद् वृष्टिः। वृष्टी रूपेण। रूपेणैव। एव वृष्टिम्। वृष्टिमेव। अव रुन्धे। रुन्धे यत्। यत् ते। ते सोम। सोमादाभ्यम्। अदाभ्यम् नाम। नाम जागृवि। जागृवीति। इत्याह। आहैषः। एष ह। ह वै। वै हविषा। हविषा हविः। हविर् यजति। यजति यः। यो ऽदाभ्यम्। अदाभ्यम् गृहीत्वा। गृहीत्वा सोमाय। सोमाय जुहोति। जुहोति परा। परा वै। वा एतस्य। एतस्यायुः। आयुः प्राणः। प्राण एति। प्राण इति प्र—अनः। एति यः। ॥ [९] ॥ यो ऽंशुम्। अंशुम् गृह्णाति। गृह्णात्या। आ नः। नः प्राणः। प्राण एतु। प्राण इति प्र—अनः। एतु परावतः। परावत इति। परावत इति परा—वतः। इत्याह। आहायुः। आयुरेव। एव प्राणम्। प्राणमात्मन्। प्राणमिति प्र—अनम्। आत्मन् धत्ते। धत्ते ऽमृतम्। अमृतमसि। असि प्राणाय। प्राणाय त्वा। प्राणायेति प्र—अनाय। त्वेति। इति हिरण्यम्। हिरण्यमभि। अभि वि। व्यनिति। अनित्यमृतम्। अमृतं वै। वै हिरण्यम्। हिरण्यमायुः। आयुः प्राणः। प्राणो ऽमृतेन। प्राण इति प्र—अनः। अमृतेनैव। एवायुः। आयुर् आत्मन्। आत्मन् धत्ते। धत्ते शतमानम्। शतमानम् भवति। शतमानमिति शत—मानम्। भवति शतायुः। शतायुः पुरुषः। शतायुरिति शत—आयुः। पुरुषः शतेन्द्रियः। शतेन्द्रिय आयुषि। शतेन्द्रिय इति शत—इन्द्रियः। आयुष्येव। एवेन्द्रिये। इन्द्रिये प्रति। प्रति तिष्ठति। तिष्ठत्यपः। अप उप। उप स्पृशति। स्पृशति भेषजम्। भेषजं वै। वा आपः। आपो भेषजम्। भेषजमेव। एव कुरुते। कुरुत इति कुरुते ॥ ॥ [१०] ॥

(उग्रा एत्या प स्त्रीणि च)

॥ ४ ॥

वायुरसि। असि प्राणः। प्राणो नाम। प्राण इति प्र—अनः। नाम सवितुः। सवितुराधिपत्ये। आधिपत्ये ऽपानम्। आधिपत्य इत्याधि—पत्ये। अपानम् मे। अपानमित्यप—अनम्। मे दाः। दा श्रवणः। चक्षुरसि। असि श्रोत्रम्। श्रोत्रम् नाम। नाम धातुः। धातुराधिपत्ये। आधिपत्य आयुः। आधिपत्य इत्याधि—पत्ये। आयुर् मे। मे दाः। दा रूपम्। रूपमसि। असि वर्णः।

वर्णो नाम । नाम बृहस्पतेः । बृहस्पतेराधिपत्ये । आधिपत्ये प्रजाम् । आधिपत्य इत्याधि—पत्ये । प्रजाम् मे । प्रजामिति प्र—जाम् । मे दाः । दा ऋतम् । ऋतमसि । असि सत्यम् । सत्यम् नाम । नामेन्द्रस्य । इन्द्रस्याधिपत्ये । आधिपत्ये र्षत्रम् । आधिपत्य इत्याधि—पत्ये । र्षत्रम् मे । मे दाः । दा भूतम् । भूतमसि । असि भव्यम् । भव्यम् नाम । नाम पितृणाम् । पितृणामाधिपत्ये । आधिपत्ये ऽपाम् । आधिपत्य इत्याधि—पत्ये । अपामोषधीनाम् । ओषधीनाम् गर्भम् । गर्भम् धाः । धा ऋतस्य । ऋतस्य त्वा । त्वा व्योमने । व्योमन ऋतस्य । व्योमन इति वि—ओमने । ऋतस्य त्वा । ॥ [११] ॥ त्वा विभूमने । विभूमन ऋतस्य । विभूमन इति वि—भूमने । ऋतस्य त्वा । त्वा विधर्मणे । विधर्मण ऋतस्य । विधर्मण इति वि—धर्मणे । ऋतस्य त्वा । त्वा सत्याय । सत्यायर्तस्य । ऋतस्य त्वा । त्वा ज्योतिषे । ज्योतिषे प्रजापतिः । प्रजापतिर् विराजम् । प्रजापतिरिति प्रजा—पतिः । विराजमपश्यत् । विराजमिति वि—राजम् । अपश्यत् तया । तया भूतम् । भूतम् च । च भव्यम् । भव्यम् च । चासृजत् । असृजत् ताम् । तामृषिभ्यः । ऋषिभ्यस्तिरः । ऋषिभ्य इत्यृषि—भ्यः । तिरो ऽदधात् । अदधात् ताम् । ताम् जमदग्निः । जमदग्निस्तपसा । तपसा ऽपश्यत् । अपश्यत् तया । तया वै । वै सः । स पृश्नीन् । पृश्नीन् कामान् । कामानसृजत् । असृजत् तत् । तत् पृश्नीनाम् । पृश्नीनाम् पृश्नित्वम् । पृश्नित्वय्यत् । पृश्नित्वमिति पृश्नि—त्वम् । यत् पृश्जयः । पृश्जयो गृह्यन्ते । गृह्यन्ते पृश्नीन् । पृश्नीनेव । एव तैः । तैः कामान् । कामानयजमानः । यजमानो ऽव । अव रुन्धे । रुन्धे वायुः । वायुरसि । असि प्राणः । प्राणो नाम । प्राण इति प्र—अनः । ॥ [१२] ॥ नामेति । इत्याह । आह प्राणापानौ । प्राणापानावेव । प्राणापानाविति प्राण—अपानौ । एवाव । अव रुन्धे । रुन्धे चर्षुः । चर्षुरसि । असि श्रोत्रम् । श्रोत्रम् नाम । नामेति । इत्याह । आहायुः । आयुरेव । एवाव । अव रुन्धे । रुन्धे रूपम् । रूपमसि । असि वर्णः । वर्णो नाम । नामेति । इत्याह । आह प्रजाम् । प्रजामेव । प्रजामिति प्र—जाम् । एवाव । अव रुन्धे । रुन्ध ऋतम् । ऋतमसि । असि सत्यम् । सत्यम् नाम । नामेति । इत्याह । आह र्षत्रम् । र्षत्रमेव । एवाव । अव रुन्धे । रुन्धे भूतम् । भूतमसि । असि भव्यम् । भव्यम् नाम । नामेति । इत्याह । आह पशवः । पशवो वै । वा अपाम् । अपामोषधीनाम् । ओषधीनाम् गर्भः । गर्भः पशून् । पशूनेव । एवाव । ॥ [१३] ॥ अव रुन्धे । रुन्ध एतावत् । एतावद्

वै। वै पुरुषम्। पुरुषम् प॒रितः॑। प॒रित॒स्तत्। तदे॒व। ए॒वाव॑। अ॒व रु॒न्धे। रु॒न्ध ऋ॒तस्य॑। ऋ॒तस्य॑
 त्वा। त्वा व्यो॒मने॑। व्यो॒मन॒ इति॑। व्यो॒मन॒ इति॒ वि—ओ॒मने॑। इत्या॒ह। आ॒हेय॑म्। इ॒यवै॑। वा
 ऋ॒तस्य॑। ऋ॒तस्य॑ व्यो॒म। व्यो॒मेमा॑म्। व्यो॒मेति॒ वि—ओ॒म। इ॒मामे॑व। ए॒वाभि॑। अ॒भि ज॑यति।
 ज॒यत्यृ॑तस्य। ऋ॒तस्य॑ त्वा। त्वा वि॒भूम॑ने। वि॒भूम॒न॒ इति॑। वि॒भूम॒न॒ इति॒ वि—भू॒मने॑। इत्या॒ह।
 आ॒हान्तरि॑खम्। अ॒न्तरि॑खवै॑। वा ऋ॒तस्य॑। ऋ॒तस्य॑ वि॒भूम॑। वि॒भूमा॑न्तरि॑खम्। वि॒भूमेति॑
 वि—भू॒म। अ॒न्तरि॑खमे॒व। ए॒वाभि॑। अ॒भि ज॑यति। ज॒यत्यृ॑तस्य। ऋ॒तस्य॑ त्वा। त्वा वि॒धर्म॑णे।
 वि॒धर्म॑ण॒ इति॑। वि॒धर्म॑ण॒ इति॒ वि—ध॒र्मणे॑। इत्या॒ह। आ॒ह द्यौः॑। द्यौर् वै। वा ऋ॒तस्य॑। ऋ॒तस्य॑
 वि॒धर्म॑। वि॒धर्म॑ दि॒वम्। वि॒धर्मेति॑ वि—ध॒र्म॑। दि॒वमे॑व। ए॒वाभि॑। अ॒भि ज॑यति। ज॒यत्यृ॑तस्य।
 ऋ॒तस्य॑ त्वा। ॥ [१४] ॥ त्वा स॒त्याय॑। स॒त्यायेति॑। इत्या॒ह। आ॒ह दि॒शः॑। दि॒शो वै। वा
 ऋ॒तस्य॑। ऋ॒तस्य॑ स॒त्यम्। स॒त्यम् दि॒शः॑। दि॒श ए॒व। ए॒वाभि॑। अ॒भि ज॑यति। ज॒यत्यृ॑तस्य।
 ऋ॒तस्य॑ त्वा। त्वा ज्योति॑षे। ज्योति॑ष॒ इति॑। इत्या॒ह। आ॒ह सु॒वर्गः॑। सु॒वर्गो वै। सु॒वर्ग॑ इति॑
 सु॒वः—गः॑। वै लो॒कः॑। लो॒क ऋ॒तस्य॑। ऋ॒तस्य॑ ज्योति॑ः। ज्योति॑ः सु॒वर्गम्। सु॒वर्गमे॑व। सु॒व-
 र्गमि॑ति सु॒वः—गम्॑। ए॒व लो॒कम्। लो॒कम॑भि। अ॒भि ज॑यति। ज॒यत्ये॒ताव॑न्तः। ए॒ताव॑न्तो वै।
 वै दे॒वलो॒काः॑। दे॒वलो॒कास्ता॑न्। दे॒वलो॒का इति॑ दे॒व—लो॒काः॑। ता॒ने॒व। ए॒वाभि॑। अ॒भि ज॑यति।
 ज॒यति॑ द॒श॑। द॒श स॑म्। स॑म् प॒द्यन्ते॑। प॒द्यन्ते॑ द॒शा॑खरा। द॒शा॑खरा वि॒राट्। द॒शा॑खरेति॑
 द॒श—अ॒खरा॑। वि॒राड॒न्नम्॑। वि॒राडि॑ति वि—राट्। अ॒न्न॒व्वि॒राट्। वि॒राड् वि॒राजि॑। वि॒राडि॑ति
 वि—राट्। वि॒राज्ये॑व। वि॒राजी॑ति वि—राजि॑। ए॒वान्नाद्ये॑। अ॒न्नाद्ये॑ प्र॒ति। अ॒न्नाद्य॑ इत्य॒न्न—अ॒द्ये॑।
 प्र॒ति ति॑ष्ठति। ति॒ष्ठतीति॑ ति॒ष्ठति॑ ॥ ॥ [१५] ॥

(व्योमन ऋतस्य प्राणः पशूनेव विधर्म दिवमेवाभि जयत्यृतस्य षड्वत्वारिंशच्च)

॥ ५ ॥

दे॒वा वै। वै यत्। यद् य॒ज्ञेन॑। य॒ज्ञेन॑ न। ना॒वा॒रु॒न्धत॑। अ॒वा॒रु॒न्धत॑ तत्। अ॒वा॒रु॒न्धते॒त्यव॑—
 अ॒रु॒न्धत॑। तत् प॒रैः॑। प॒रैर॑व। अ॒वा॒रु॒न्धत॑। अ॒रु॒न्धत॑ तत्। तत् प॒रा॒णाम्। प॒रा॒णाम् प॒रत्व॑म्।
 प॒रत्व॑य्यत्। प॒रत्व॑मि॒ति प॒र—त्व॑म्। यत् प॒रैः॑। प॒रैः॑ गृ॒ह्यन्ते॑। गृ॒ह्यन्ते॑ यत्। यदे॒व। ए॒व य॒ज्ञेन॑।
 य॒ज्ञेन॑ न। ना॒वा॒रु॒न्धे॑। अ॒वा॒रु॒न्धे॑ तस्य॑। अ॒वा॒रु॒न्ध इत्य॑व—रु॒न्धे॑। तस्या॒वा॒रु॒द्ध्यै॑। अ॒वा॒रु॒द्ध्यै॑ यम्।

अवरुद्ध्या इत्यव—रुद्ध्यै। यम् प्रथमम्। प्रथमम् गृह्णाति। गृह्णातीमम्। इममेव। एव तेन।
 तेन लोकम्। लोकमभि। अभि जयति। जयति यम्। यम् द्वितीयम्। द्वितीयमन्तरिखम्।
 अन्तरिखम् तेन। तेन यम्। यन् तृतीयम्। तृतीयममुम्। अमुमेव। एव तेन। तेन लोकम्।
 लोकमभि। अभि जयति। जयति यत्। यदेते। एते गृह्यन्ते। गृह्यन्ते एषाम्। एषाँल्लोकानाम्।
 लोकानामभिजित्यै। अभिजित्या उत्तरेषु। अभिजित्या इत्यभि—जित्यै॥ [१६] ॥ उत्तरे-
 ष्वहस्सु। उत्तरेष्वित्युत्—तरेषु। अहस्स्वमुतः। अहस्स्वित्यहः—सु। अमुतो ऽर्वाञ्चः। अर्वाञ्चो
 गृह्यन्ते। गृह्यन्ते ऽभिजित्यै। अभिजित्यैव। अभिजित्येत्यभि—जित्यै। एवेमान्। इमाँल्लोकान्।
 लोकान् पुनः। पुनरिमम्। इमँल्लोकम्। लोकम् प्रत्यवरोहन्ति। प्रत्यवरोहन्ति यत्। प्रत्यवरो-
 हन्तीति प्रति—अवरोहन्ति। यत् पूर्वेषु। पूर्वेष्वहस्सु। अहस्स्वितः। अहस्स्वित्यहः—सु। इतः
 पराञ्चः। पराञ्चो गृह्यन्ते। गृह्यन्ते तस्मात्। तस्मादितः। इतः पराञ्चः। पराञ्च इमे। इमे लोकाः।
 लोका यत्। यदुत्तरेषु। उत्तरेष्वहस्सु। उत्तरेष्वित्युत्—तरेषु। अहस्स्वमुतः। अहस्स्वित्यहः—
 सु। अमुतो ऽर्वाञ्चः। अर्वाञ्चो गृह्यन्ते। गृह्यन्ते तस्मात्। तस्मादमुतः। अमुतो ऽर्वाञ्चः। अर्वाञ्च
 इमे। इमे लोकाः। लोकास्तस्मात्। तस्मादयातयाम्नः। अयातयाम्नो लोकान्। अयातयाम्न
 इत्ययात—याम्नः। लोकान् मनुष्याः। मनुष्या उप। उप जीवन्ति। जीवन्ति ब्रह्मवादिनः। ब्रह्म-
 वादिनो वदन्ति। ब्रह्मवादिन इति ब्रह्म—वादिनः। वदन्ति कस्मात्। कस्मात् सत्यात्। सत्या-
 दद्ध्यः। अद्ध्य ओषधयः। अद्ध्य इत्यत्—भ्यः। ओषधयः सम्। सम् भवन्ति। भवन्त्योष-
 धयः। ओषधयो मनुष्याणाम्॥ [१७] ॥ मनुष्याणामन्नम्। अन्नम् प्रजापतिम्। प्रजापतिम्
 प्रजाः। प्रजापतिमिति प्रजा—पतिम्। प्रजा अनु। प्रजा इति प्र—जाः। अनु प्र। प्र जायन्ते।
 जायन्ते इति। इति परान्। पराननु। अन्विति। इति ब्रूयात्। ब्रूयाद् यत्। यद् गृह्णाति। गृह्णा-
 त्यद्ध्यः। अद्ध्यस्त्वा। अद्ध्य इत्यत्—भ्यः। त्वौषधीभ्यः। ओषधीभ्यो गृह्णामि। ओषधीभ्य
 इत्योषधि—भ्यः। गृह्णामीति। इति तस्मात्। तस्मादद्ध्यः। अद्ध्य ओषधयः। अद्ध्य इत्यत्—
 भ्यः। ओषधयः सम्। सम् भवन्ति। भवन्ति यत्। यद् गृह्णाति। गृह्णात्योषधीभ्यः। ओष-
 धीभ्यस्त्वा। ओषधीभ्य इत्योषधि—भ्यः। त्वा प्रजाभ्यः। प्रजाभ्यो गृह्णामि। प्रजाभ्य इति प्र—
 जाभ्यः। गृह्णामीति। इति तस्मात्। तस्मादोषधयः। ओषधयो मनुष्याणाम्। मनुष्याणामन्नम्।

अन्नय्यत् । यद् गृह्णाति । गृह्णाति प्रजाभ्यः । प्रजाभ्यस्त्वा । प्रजाभ्य इति प्र—जाभ्यः । त्वा प्रजा-
पतये । प्रजापतये गृह्णामि । प्रजापतय इति प्रजा—पतये । गृह्णामीति । इति तस्मात् । तस्मात्
प्रजापतिम् । प्रजापतिम् प्रजाः । प्रजापतिमिति प्रजा—पतिम् । प्रजा अनु । प्रजा इति प्र—जाः ।
अनु प्र । प्र जायन्ते । जायन्त इति जायन्ते ॥ ॥ [१८] ॥

(अभिजित्यै भवन्त्योषधयो ऽष्टाचत्वारिंशच्च)

॥ ६ ॥

प्रजापतिर् देवासुरान् । प्रजापतिरिति प्रजा—पतिः । देवासुरान्सृजत । देवासुरानिति देव—
असुरान् । असृजत तत् । तदनु । अनु यज्ञः । यज्ञो ऽसृज्यत । असृज्यत यज्ञम् । यज्ञम्
छन्दांसि । छन्दांसि ते । ते विष्वञ्चः । विष्वञ्चो वि । व्यक्रामन् । अक्रामन्थ सः । सो
ऽसुरान् । असुराननु । अनु यज्ञः । यज्ञो ऽप । अपाक्रामत् । अक्रामद् यज्ञम् । यज्ञम् छन्दांसि ।
छन्दांसि ते । ते देवाः । देवा अमन्यन्त । अमन्यन्तामी । अमी वै । अमी इत्यमी । वा इदम् ।
इदमभवन् । अभूवन् यत् । यद् वयम् । वयं स्मः । स्म इति । इति ते । ते प्रजापतिम् । प्रजा-
पतिमुप । प्रजापतिमिति प्रजा—पतिम् । उपाधावन् । अधावन्थ सः । सो ऽब्रवीत् । अब्रवीत्
प्रजापतिः । प्रजापतिश्छन्दसाम् । प्रजापतिरिति प्रजा—पतिः । छन्दसाँवीर्यम् । वीर्यमादाय ।
आदाय तत् । आदायेत्या—दाय । तद् वः । वः प्र । प्र दास्यामि । दास्यामीति । इति सः ।
स छन्दसाम् । छन्दसाँवीर्यम् । वीर्यमादाय ॥ [१९] ॥ आदाय तत् । आदायेत्या—दाय ।
तदेभ्यः । एभ्यः प्र । प्रायच्छत् । अयच्छत् तत् । तदनु । अनु छन्दांसि । छन्दाँस्यप । अपा-
क्रामन् । अक्रामन् छन्दांसि । छन्दांसि यज्ञः । यज्ञस्ततः । ततो देवाः । देवा अभवन् ।
अभवन् परा । परा ऽसुराः । असुरा यः । य एवम् । एवम् छन्दसाम् । छन्दसाँवीर्यम् । वीर्यं वेद ।
वेदा । आ श्रावय । श्रावयास्तु । अस्तु श्रौषट् । श्रौषड् यज । यज ये । ये यजामहे । यजामहे
वषट्कारः । वषट्कारो भवति । वषट्कार इति वषट्—कारः । भवत्यात्मना । आत्मना परा । परा
ऽस्य । अस्य भ्रातृव्यः । भ्रातृव्यो भवति । भवति ब्रह्मवादिनः । ब्रह्मवादिनो वदन्ति । ब्रह्मवादिन
इति ब्रह्म—वादिनः । वदन्ति कस्मै । कस्मै कम् । कर्मदध्वर्युः । अदध्वर्युरा । आ श्रावयति ।
श्रावयतीति । इति छन्दसाम् । छन्दसाँवीर्याय । वीर्यायेति । इति ब्रूयात् । ब्रूयादेतत् । एतद् वै ।

वै छन्दसाम् । ॥ [२०] ॥ छन्दसाँवीर्यम् । वीर्यमा । आ श्रावय । श्रावयास्तु । अस्तु श्रौषट् । श्रौषड् यज । यज ये । ये यजामहे । यजामहे वषट्कारः । वषट्कारो यः । वषट्कार इति वषट्—कारः । य एवम् । एवँवेद । वेद सर्वीर्यैः । सर्वीर्यैरेव । सर्वीर्यैरिति स—वीर्यैः । एव छन्दोभिः । छन्दोभिरर्चति । छन्दोभिरिति छन्दः—भिः । अर्चति यत् । यत् किम् । किम् च । चार्चति । अर्चति यत् । यदिन्द्रः । इन्द्रो वृत्रम् । वृत्रमहन्न । अहन्नमेद्धम् । अमेद्धम् तत् । तद् यत् । यद् यतीन् । यतीन्पावपत् । अपावपदमेद्धम् । अपावपदित्यप—अवपत् । अमेद्धम् तत् । तदथ । अथ कस्मात् । कस्मादैन्द्रः । ऐन्द्रो यज्ञः । यज्ञ आ । आ सङ्स्थातोः । सङ्स्थातोरिति । सङ्स्थातोरिति सम्—स्थातोः । इत्याहुः । आहुरिन्द्रस्य । इन्द्रस्य वै । वा एषा । एषा यज्ञिया । यज्ञिया तनूः । तनू यत् । यद् यज्ञः । यज्ञस्ताम् । तामेव । एव तत् । तद् यजन्ति । यजन्ति यः । य एवम् । एवँवेद । वेदोप । उपैनम् । एनय्यज्ञः । यज्ञो नमति । नमतीति नमति ॥ ॥ [२१] ॥

(छन्दसाँवीर्यं वा एव त दृष्टौ च)

॥ ७ ॥

★

आयुर्दा अग्ने । आयुर्दा इत्यायुः—दाः । अग्ने हविषः । हविषो जुषाणः । जुषाणो घृतप्रतीकः । घृतप्रतीको घृतयोनिः । घृतप्रतीक इति घृत—प्रतीकः । घृतयोनिरेधि । घृतयोनिरिति घृत—योनिः । एधीत्येधि ॥ घृतम् पीत्वा । पीत्वा मधु । मधु चारु । चारु गव्यम् । गव्यम् पिता । पितेव । इव पुत्रम् । पुत्रमभि । अभि ररुषतात् । ररुषतादिमम् । इममितीमम् ॥ आ वृश्चते । वृश्चते वै । वा एतत् । एतद् यजमानः । यजमानो ऽग्निभ्याम् । अग्निभ्याय्यत् । अग्निभ्यामित्यग्नि—भ्याम् । यदेनयोः । एनयोः श्रुतङ्कृत्य । श्रुतङ्कृत्यार्थ । श्रुतङ्कृत्येति श्रुतम्—कृत्य । अथान्यत्र । अन्यत्रावभृथम् । अवभृथमवैति । अवभृथमित्यव—भृथम् । अवैत्यायुर्दाः । अवैतीत्यव—एति । आयुर्दा अग्ने । आयुर्दा इत्यायुः—दाः । अग्ने हविषः । हविषो जुषाणः । जुषाण इति । इत्यवभृथम् । अवभृथमवैष्यन्न । अवभृथमित्यव—भृथम् । अवैष्यन् जुहुयात् । अवैष्यन्नित्यव—एष्यन्न । जुहुयादाहुत्या । आहुत्यैव । आहुत्येत्या—हुत्या । एवैनौ । एनौ शमयति । शमयति न । नातिम् । आर्तिमा । आर्च्छति । ऋच्छति यजमानः । यजमानो यत् । यत् कुसीदम् । कुसीदमप्रतीत्तम् । ॥ [२२] ॥ अप्रतीत्तम् मयि । अप्रतीत्तमित्यप्रति—इत्तम् ।

मयि येन। येन यमस्य। यमस्य बलिना। बलिना चरामि। चरामीति चरामि॥ इहैव। एव सन्न। सन् निरवदये। निरवदये तत्। निरवदय इति निः—अवदये। तदेतत्। एतत् तत्। तदग्ने। अग्ने अनृणः। अनृणो भवामि। भवामीति भवामि॥ विश्वलोप विश्वदावस्य। विश्वलोपेति विश्व—लोप। विश्वदावस्य त्वा। विश्वदावस्येति विश्व—दावस्य। त्वाऽऽसन्न। आसन् जुहोमि। जुहोम्यग्धात्। अग्धादेकः। अग्धादित्यग्ध—अत्। एकौ ऽहुतात्। अहुतादेकः। अहुतादित्यहुत—अत्। एकः समसनात्। समसनादेकः। समसनादिति समसन—अत्। एक इत्येकः॥ ते नः। नः कृण्वन्तु। कृण्वन्तु भेषजम्। भेषजं सदः। सदः सहः। सहो वरेण्यम्। वरेण्यमिति वरेण्यम्॥ अयम् नः। नो नभसा। नभसा पुरः। पुरः सङ्स्फानः। सङ्स्फानो अभि। सङ्स्फान इति सम्—स्फानः। अभि ररखतु। ररखत्विति ररखतु॥ गृहाणामसमर्त्यै। असमर्त्यै बहवः। असमर्त्या इत्यसम्—ऋत्यै। बहवो नः। नो गृहाः। गृहा असन्न। असन्नित्यसन्न॥ स त्वम्। त्वम् नः। नो नभसः॥ ॥ [२३] ॥ नभसस्पते। पत ऊर्जम्। ऊर्जम् नः। नो धेहि। धेहि भद्रया। भद्रयेति भद्रया॥ पुनर् नः। नो नष्टम्। नष्टमा। आ कृधि। कृधि पुनः। पुनर् नः। नो रयिम्। रयिमा। आ कृधि। कृधीति कृधि॥ देव सङ्स्फान। सङ्स्फान सहस्रपोषस्य। सङ्स्फानेति सम्—स्फान। सहस्रपोषस्येशिषे। सहस्रपोषस्येति सहस्र—पोषस्य। ईशिषे सः। स नः। नो रास्व। रास्वाज्यानिम्। अज्यानिं रायः। रायस्पोषम्। पोषं सुवीर्यम्। सुवीर्यं सव्वथ्सरीणाम्। सुवीर्यमिति सु—वीर्यम्। सव्वथ्सरीणां स्वस्तिम्। सव्वथ्सरीणामिति सम्—वथ्सरीणाम्। स्वस्तिमिति स्वस्तिम्॥ अग्निर् वाव। वाव यमः। यम इयम्। इययमी। यमी कुसीदम्। कुसीदव्वै। वा एतत्। एतद् यमस्य। यमस्य यजमानः। यजमान आ। आ दत्ते। दत्ते यत्। यदोषधीभिः। ओषधीभिर् वेदिम्। ओषधीभिरित्योषधि—भिः। वेदिं स्तृणाति। स्तृणाति यत्। यदनुपौष्य। अनुपौष्य प्रयायात्। अनुपौष्येत्यनुप—ओष्य। प्रयायाद् ग्रीवबद्धम्। प्रयायादिति प्र—यायात्। ग्रीवबद्धमेनम्। ग्रीवबद्धमिति ग्रीव—बद्धम्। एनममुष्मिन्न। ॥ [२४] ॥ अमुष्मिल्लोके। लोके नेनीयेरन्न। नेनीयेरन्यत्। यत् कुसीदम्। कुसीदमप्रतीत्तम्। अप्रतीत्तम् मयि। अप्रतीत्तमित्यप्रति—इत्तम्। मयीति। इत्युप। उपौषति। ओषतीह। इहैव। एव सन्न। सन्यमम्। यमम् कुसीदम्। कुसीदम्

निरवदाय । निरवदायानृणः । निरवदायेति निः—अवदाय । अनृणः सुवर्गम् । सुवर्गल्लोकम् ।
 सुवर्गमिति सुवः—गम् । लोकमेति । एति यदि । यदि मिश्रम् । मिश्रमिव । इव चरेत् । चरेद-
 अलिना । अजलिना सक्तून् । सक्तून् प्रदाव्ये । प्रदाव्ये जुहुयात् । प्रदाव्य इति प्र—दाव्ये । जुहु-
 यादेषः । एष वै । वा अग्निः । अग्निर् वैश्वानरः । वैश्वानरो यत् । यत् प्रदाव्यः । प्रदाव्यः सः ।
 प्रदाव्य इति प्र—दाव्यः । स एव । एवैनम् । एनञ् स्वदयति । स्वदयत्यहाम् । अह्नाँ विधान्याम् ।
 विधान्यामेकाष्टकायाम् । विधान्यामिति वि—धान्याम् । एकाष्टकायामपूपम् । एकाष्टकायामि-
 त्येक—अष्टकायाम् । अपूपम् चतुश्शरावम् । चतुश्शरावम् पत्त्वा । चतुश्शरावमिति चतुः—
 शरावम् । पत्त्वा प्रातः । प्रातरेतेन । एतेन कर्ष्वम् । कर्ष्वमुप । उपौषेत् । ओषेद् यदि । यदि
 दहति । ॥ [२५] ॥ दहति पुण्यसमम् । पुण्यसमम् भवति । पुण्यसममिति पुण्य—समम् ।
 भवति यदि । यदि न । न दहति । दहति पापसमम् । पापसममेतेन । पापसममिति पाप—
 समम् । एतेन ह । ह स्म । स्म वै । वा ऋषयः । ऋषयः पुरा । पुरा विज्ञानेन । विज्ञानेन दीर्घ-
 सत्रम् । विज्ञानेनेति वि—ज्ञानेन । दीर्घसत्रमुप । दीर्घसत्रमिति दीर्घ—सत्रम् । उप यन्ति । यन्ति
 यः । यो वै । वा उपद्रष्टारम् । उपद्रष्टारमुपश्रोतारम् । उपद्रष्टारमित्युप—द्रष्टारम् । उपश्रोता-
 रमनुख्यातारम् । उपश्रोतारमित्युप—श्रोतारम् । अनुख्यातारं विद्वान् । अनुख्यातारमित्यनु-
 ख्यातारम् । विद्वान्यजते । यजते समम् । सममुष्मिन्न । अमुष्मिल्लोके । लोक इष्टापूर्तेन । इष्टापू-
 र्तेन गच्छते । इष्टापूर्तेनेतीष्ट—पूर्तेन । गच्छते ऽग्निः । अग्निर् वै । वा उपद्रष्टा । उपद्रष्टा वायुः ।
 उपद्रष्टेत्युप—द्रष्टा । वायुरुपश्रोता । उपश्रोता ऽऽदित्यः । उपश्रोतेत्युप—श्रोता । आदित्यो ऽनु-
 ख्याता । अनुख्याता तान् । अनुख्यातेत्यनु—ख्याता । तान्यः । य एवम् । एव विद्वान् । विद्वान्य-
 जते । यजते समम् । सममुष्मिन्न । अमुष्मिल्लोके । लोक इष्टापूर्तेन । इष्टापूर्तेन गच्छते । इष्टापू-
 र्तेनेतीष्ट—पूर्तेन । गच्छते ऽयम् । अयम् नः । नो नभसा । नभसा पुरः । पुर इति । ॥ [२६] ॥
 इत्याह । आहाग्निः । अग्निर् वै । वै नभसा । नभसा पुरः । पुरो ऽग्निम् । अग्निमेव । एव तत् ।
 तदाह । आहैतत् । एतन् मे । मे गोपाय । गोपायेति । इति सः । स त्वम् । त्वम् नः । नो नभसः ।
 नभसस्पते । पत इति । इत्याह । आह वायुः । वायुर् वै । वै नभसः । नभसस्पतिः । पतिर्
 वायुम् । वायुमेव । एव तत् । तदाह । आहैतत् । एतन् मे । मे गोपाय । गोपायेति । इति देव ।

देव॑ स॒ष्ट्र॒स्फान॑ । स॒ष्ट्र॒स्फाने॑ति । स॒ष्ट्र॒स्फाने॑ति सम्—स्फान॑ । इत्या॑ह । आ॒हा॒सौ । अ॒सौ वै । वा
आ॒दि॒त्यः । आ॒दि॒त्यो दे॒वः । दे॒वः स॒ष्ट्र॒स्फानः॑ । स॒ष्ट्र॒स्फान॑ आ॒दि॒त्यम् । स॒ष्ट्र॒स्फान॑ इति सं—
स्फानः॑ । आ॒दि॒त्यमे॒व । ए॒व तत् । तदा॑ह । आ॒है॒तत् । ए॒तन् मे॑ । मे गो॒पा॒य । गो॒पा॒येति॑ । इती॒-
तीति॑ ॥ ॥ [२७] ॥

(कुसीदं त्वं न एन मोषेद्यदि पुर आदित्यमेव तदाहैतन्मे गोपायेति)

॥ ८ ॥

ए॒त॒य्यु॒वान॑म् । यु॒वा॒नम् परि॑ । परि॑ वः । वो द॒दामि॑ । द॒दामि॑ तेन॑ । तेन॑ क्रीड॑न्तीः । क्रीड॑न्ती
श्चर॑त । च॒र॒त प्रि॒येण॑ । प्रि॒येणे॑ति प्रि॒येण॑ ॥ मा नः॑ । नः शा॑प्त । शा॑प्त ज॒नुषा॑ । ज॒नुषा॑ सुभागाः ।
सुभा॑गा रा॒यः । सुभा॑गा इति सु—भा॒गाः । रा॒यस्पोषे॑ण । पोषे॑ण सम् । समि॑षा । इ॒षा म॑देम ।
म॑देमेति मदेम ॥ नमो॑ महि॒म्ने । महि॒म्न उ॒त । उ॒त च॑ख्षुषे । च॑ख्षुषे ते । ते म॑रुताम् । म॑रुताम्
पितः॑ । पि॒तस्त॑त् । तद॑हम् । अ॒हम् गृ॑णामि । गृ॑णा॒मीति॑ गृ॑णामि ॥ अनु॑ मन्यस्व । म॒न्यस्व
सु॒यजा॑ । सु॒यजा॑ यजाम । सु॒यजे॑ति सु—यजा॑ । य॒जाम जु॑ष्टम् । जु॑ष्टम् दे॒वाना॑म् । दे॒वाना॑मिदम् ।
इ॒दम॑स्तु । अ॒स्तु ह॒व्यम् । ह॒व्यमि॑ति ह॒व्यम् ॥ दे॒वाना॑मेषः । ए॒ष उ॑पनाहः । उ॒पना॑ह आसीत् ।
उ॒पना॑ह इत्यु॒प—ना॑हः । आ॒सीद॑पाम् । अ॒पाम् गर्भः॑ । गर्भ॑ ओषधीषु । ओषधीषु न्य॒क्तः । न्य॒क्त
इति॑ नि—अ॒क्तः ॥ सोम॑स्य द्र॒प्सम् । द्र॒प्सम॑वृणीत । अ॒वृणी॑त पू॒षा । पू॒षा बृ॑हन्न । ॥ [२८] ॥
बृ॑हन्नद्रिः । अ॒द्रि॒रभ॑वत् । अ॒भ॒वत् तत् । तदे॑षाम् । ए॒षा॒मित्ये॑षाम् ॥ पि॒ता व॑थ्साना॑म् । व॑थ्साना॑म्
पतिः॑ । पति॑र॒घ्निया॑ना॑म् । अ॒घ्निया॑ना॑मथो॑ । अथो॑ पि॒ता । अथो॑ इत्यथो॑ । पि॒ता म॑हताम् । म॑हताम्
गर्ग॑राणाम् । गर्ग॑राणा॒मिति॑ गर्ग॑राणाम् ॥ व॑थ्सो ज॒रायु॑ । ज॒रायु॑ प्रति॒धुक् । प्रति॒धुक् पी॒यूषः॑ ।
प्रति॒धुगि॑ति॒ प्रति—धुक् । पी॒यूष आ॑मि॒ख्या । आ॑मि॒ख्या म॑स्तु । म॑स्तु घृ॒तम् । घृ॒तम॑स्य । अ॒स्य
रेतः॑ । रेत॑ इति॒ रेतः॑ ॥ त्वाम् गा॑वः । गा॒वो ऽवृ॑णत । अ॒वृ॑णत॒ राज्या॑य । राज्या॑य त्वाम् । त्वा॑
हव॑न्त । ह॒वन्त॑ म॒रुतः॑ । म॒रुतः॑ स्व॒र्काः । स्व॒र्का इति॑ सु—अ॒र्काः ॥ वर्ष्म॑न् र॒षत्र॑स्य । र॒षत्र॑स्य
क॒कुभि॑ । क॒कुभि॑ शि॒श्रिया॑णः । शि॒श्रिया॑ण स्त॑तः । ततो॑ नः । न उ॒ग्रः । उ॒ग्रो वि॑ । वि भ॑ज । भ॒जा
वसू॑नि । वसू॑नीति॒ वसू॑नि ॥ व्य॒द्धेन॑ वै । व्य॒द्धेने॑ति॒ वि—ऋ॒द्धेन॑ । वा ए॒षः । ए॒ष प॑शुना॑ । प॑शुना॑
यज॑ते । य॒ज॒ते य॑स्य । य॒स्यैता॑नि । ए॒तानि॑ न । न क्रि॑यन्ते । क्रि॑यन्त ए॒षः । ए॒ष ह॑ । ह॒ तु त्वै॑ ।

वै समृद्धेन। समृद्धेन यजते। समृद्धेनेति समृद्धेन। यजते यस्य। यस्यैतानि। एतानि क्रियन्ते। क्रियन्त इति क्रियन्ते॥ ॥ [२९] ॥

(पूषा क्रियन्त एषो ऽष्टौ च)

॥ ९ ॥

★

सूर्यो देवः। देवो दिविषद्भ्यः। दिविषद्भ्यो धाता। दिविषद्भ्य इति दिविषत्—भ्यः। धाता ख्षत्राय। ख्षत्राय वायुः। वायुः प्रजाभ्यः। प्रजाभ्य इति प्र—जाभ्यः॥ बृहस्पतिस्त्वा। त्वा प्रजापतये। प्रजापतये ज्योतिष्मतीम्। प्रजापतय इति प्रजा—पतये। ज्योतिष्मतीम् जुहोतु। जुहोत्विति जुहोतु॥ यस्यास्ते। ते हरितः। हरितो गर्भः। गर्भो ऽथो। अथो योनिः। अथो इत्यथो। योनिर् हिरण्ययी। हिरण्ययीति हिरण्ययी॥ अङ्गान्यहुता। अहुता यस्यै। यस्यै ताम्। ताम् देवैः। देवैः सम्। समजीगमम्। अजीगममित्यजीगमम्॥ आ वर्तन। वर्तन वर्तय। वर्तय नि। नि निवर्तन। निवर्तन वर्तय। निवर्तनेति नि—वर्तन। वर्तयेन्द्र। इन्द्र नर्दबुद। नर्दबुदेति नर्दबुद॥ भूम्या श्वत्सः। चत्सः प्रदिशः। प्रदिशस्ताभिः। प्रदिश इति प्र—दिशः। ताभिरा। आ वर्तय। वर्तया पुनः। पुनरिति पुनः॥ वि ते। ते भिनद्धि। भिनद्धि तक्रीम्। तक्रीम् वि योनिम्। योनिर्वि। वि गवीन्यौ। गवीन्याविति गवीन्यौ॥ वि मातरं॥ ॥ [३०] ॥ मातरम् च। च पुत्रम्। पुत्रम् च। च वि। वि गर्भम्। गर्भम् च। च जरायु। जरायु च। चेति च॥ बहिस्ते। ते अस्तु। अस्तु बाल्। बालिति। इतीतीति॥ उरुद्रप्सो विश्वरूपः। उरुद्रप्स इत्युरु—द्रप्सः। विश्वरूप इन्दुः। विश्वरूप इति विश्व—रूपः। इन्दुः पर्वमानः। पर्वमानो धीरः। धीर आनञ्ज। आनञ्ज गर्भम्। गर्भमिति गर्भम्॥ एकपदी द्विपदी। एकपदीत्येक—पदी। द्विपदी त्रिपदी। द्विपदीति द्वि—पदी। त्रिपदी चतुष्पदी। त्रिपदीति त्रि—पदी। चतुष्पदी पञ्चपदी। चतुष्पदीति चतुः—पदी। पञ्चपदी षट्पदी। पञ्चपदीति पञ्च—पदी। षट्पदी सप्तपदी। षट्पदीति षट्—पदी। सप्तपद्यष्टापदी। सप्तपदीति सप्त—पदी। अष्टापदी भुवना। अष्टापदीत्यष्टा—पदी। भुवना ऽनु। अनु प्रथताम्। प्रथताङ् स्वाहा। स्वाहेति स्वाहा॥ मही द्यौः। द्यौः पृथिवी। पृथिवी च। च नः। न इमम्। इमय्यज्ञम्। यज्ञम् मिमिख्षताम्। मिमिख्षतामिति मिमिख्षताम्॥ पिपृताम् नः। नो भरीमभिः। भरीमभिरिति भरीम—भिः॥ ॥ [३१] ॥

(गविन्यौ वि चतुश्चत्वारिंशच्च)

॥ १० ॥

★

इदँवाम्। वामास्ये। आस्ये हविः। हविः प्रियम्। प्रियमिन्द्राबृहस्पती। इन्द्राबृहस्पती इतीन्द्रा—बृहस्पती। उक्थम् मदः। मदश्च च शस्यते। शस्यत इति शस्यते॥ अयँवाम्। वाम् परि। परि षिच्यते। सिच्यते सोमः। सोम इन्द्राबृहस्पती। इन्द्राबृहस्पती इतीन्द्रा—बृहस्पती॥ चारुर् मदाय। मदाय पीतये। पीतय इति पीतये॥ अस्मे इन्द्राबृहस्पती। अस्मे इत्यस्मे। इन्द्राबृहस्पती रयिम्। इन्द्राबृहस्पती इतीन्द्रा—बृहस्पती। रयिम् धत्तम्। धत्तं शतग्विनम्। शतग्विनमिति शत—ग्विनम्॥ अश्वावन्तं सहस्रिणम्। अश्वावन्तमित्यश्व—वन्तम्। सहस्रिणमिति सहस्रिणम्॥ बृहस्पतिर् नः। नः परि। परि पातु। पातु पश्चात्। पश्चादुत। उत्तोत्तरस्मात्। उत्तरस्मादधरात्। उत्तरस्मादित्युत—तरस्मात्। अधरादघायोः। अघायोरित्यघ—योः॥ इन्द्रः पुरस्तात्। पुरस्तादुत। उत मद्ध्यतः। मद्ध्यतो नः। नः सखा। सखा सखिभ्यः। सखिभ्यो वरिवः। सखिभ्य इति सखि—भ्यः। वरिवः कृणोतु। कृणोत्विति कृणोतु॥ वि ते। ते विष्वक्। विष्वग् वातजूतासः। वातजूतासो अग्ने। वातजूतास इति वात—जूतासः। अग्ने भामासः। भामासः शुचे। ॥ [३२] ॥ शुचे शुचयः। शुचयश्चरन्ति। चरन्तीति चरन्ति॥ तुविम्रख्वासो दिव्याः। तुविम्रख्वास इति तुवि—म्रख्वासः। दिव्या नवग्वाः। नवग्वा वना। वना वनन्ति। वनन्ति धृषता। धृषता रुजन्तः। रुजन्त इति रुजन्तः॥ त्वामग्ने। अग्ने मानुषीः। मानुषीरीडते। ईडते विशः। विशो होत्राविदम्। होत्राविदँविविचिम्। होत्राविदमिति होत्रा—विदम्। विविचिं रत्नधातमम्। विविचिमिति वि—विचिम्। रत्नधातममिति रत्न—धातमम्॥ गुहा सन्तम्। सन्तं सुभग। सुभग विश्वदर्शतम्। सुभगेति सु—भग। विश्वदर्शतम् तुविष्मणसम्। विश्वदर्शतमिति विश्व—दर्शतम्। तुविष्मणसं सुयजम्। सुयजम् घृतश्रियम्। सुयजमिति सु—यजम्। घृतश्रियमिति घृत—श्रियम्॥ धाता ददातु। ददातु नः। नो रयिम्। रयिमीशानः। ईशानो जगतः। जगतस्पतिः। पतिरिति पतिः॥ स नः। नः पूर्णेन। पूर्णेन वावनत्। वावनदिति वावनत्॥ धाता प्रजायाः। प्रजाया उत। प्रजाया इति प्र—जायाः। उत रायः। राय ईशे। ईशे धाता। धातेदम्। इदँविविधम्। विश्वम् भुवनम्। भुवनम् जजान। जजानेति

जजान॥ धा॒ता पु॒त्रम् । पु॒त्रय्य॑ज॒मानाय॑ । यज॒मानाय॑ दा॒ता । दा॒ता तस्मै॑ ॥ [३३] ॥ तस्मा॑
उ । उ॒ ह॒व्यम् । ह॒व्यम् घृ॒तव॑त् । घृ॒तव॑द् वि॒धेम । घृ॒तव॑दिति॒ घृत—व॑त् । वि॒धेमे॑ति॒ विधेम॑ ॥ धा॒ता
द॑दातु । द॒दातु॒ नः । नो॒ र॒यिम् । र॒यिम् प्रा॒चीम् । प्रा॒चीम् जी॒वातु॑म् । जी॒वातु॑म॒खिषे॑ताम् । अ॒खिषे॑-
ता॒मित्य॑खिषे॑ताम् ॥ व॒यम् दे॒वस्य॑ । दे॒वस्य॑ धी॒महि॑ । धी॒महि॑ सु॒मति॑म् । सु॒मति॑ꣳ स॒त्यरा॑धसः ।
सु॒मति॑मिति॒ सु—म॑तिम् । स॒त्यरा॑धस॒ इति॑ स॒त्य—रा॑धसः ॥ धा॒ता द॑दातु । द॒दातु॒ दा॒शुषे॑ । दा॒शुषे॑
व॒सूनि॑ । व॒सूनि॑ प्र॒जाका॑माय । प्र॒जाका॑माय मी॒ढुषे॑ । प्र॒जाका॑मायेति॒ प्रजा—का॑माय । मी॒ढुषे॑
दु॒रोणे॑ । दु॒रोणे॑ इति॒ दुः—ओ॑ने ॥ तस्मै॑ दे॒वाः । दे॒वा अ॒मृताः॑ । अ॒मृताः॑ स॒म् । स॒व्यं व्य॑न्ताम् ।
व्य॑न्ता॒व्विश्वे॑ । विश्वे॑ दे॒वासः॑ । दे॒वासो॑ अ॒दितिः॑ । अ॒दितिः॑ स॒जोषा॑ । स॒जोषा॑ इति॒ स—जोषा॑ ॥
अनु॑ नः । नो॒ ऽद्य॑ । अ॒द्यानु॑मतिः । अनु॑मतिर् य॒ज्ञम् । अनु॑मतिरि॒त्यनु—म॑तिः । य॒ज्ञम् दे॒वेषु॑ ।
दे॒वेषु॑ म॒न्यता॑म् । म॒न्यता॑मिति॒ मन्य॑ताम् ॥ अ॒ग्निश्च॑ । च॒ ह॒व्यवा॑हनः । ह॒व्यवा॑हनो भ॒वता॑म् ।
ह॒व्यवा॑हन॒ इति॑ ह॒व्य—वा॑हनः । भ॒वता॑म् दा॒शुषे॑ । दा॒शुषे॑ म॒यः । म॒य इति॑ म॒यः ॥ अ॒न्वित् ।
इ॒दनु॑मते । अनु॑मते॒ त्वम् । अनु॑मते॒ इत्य॑नु—म॒ते । त्वम् म॒न्यासै॑ ॥ [३४] ॥ म॒न्यासै॑ श॒म् ।
श॒म् च॑ । च॒ नः । नः॑ कृ॒धि । कृ॒धीति॑ कृ॒धि ॥ क॒त्वे द॑र॒षाय॑ । द॑र॒षाय॑ नः । नो॒ हि॒नु । हि॒नु प्र॑ ।
प्र॒ णः॑ । न॒ आयू॑ꣳषि । आयू॑ꣳषि ता॒रिषः॑ । ता॒रिष॑ इति॒ तारि॑षः ॥ अनु॑ म॒न्यता॑म् । म॒न्यता॑मनु॒-
म॒न्यमा॑ना । अनु॑म॒न्यमा॑ना प्र॒जाव॑न्तम् । अनु॑म॒न्यमा॑नेत्य॒नु—म॒न्यमा॑ना । प्र॒जाव॑न्तꣳ र॒यिम् ।
प्र॒जाव॑न्तमिति॒ प्रजा—व॑न्तम् । र॒यिम॑खी॒यमाण॑म् । अ॒खी॒यमा॑णमि॒त्यखी॒यमा॑णम् ॥ तस्यै॑
व॒यम् । व॒यꣳ हे॒डसि॑ । हे॒डसि॑ मा । मा ऽपि॑ । अपि॑ भू॒म् । भू॒म् सा । सा नः॑ । नो॒ दे॒वी । दे॒वी
सु॒हवा॑ । सु॒हवा॑ श॒र्म । सु॒हवे॑ति॒ सु—ह॑वा । श॒र्म य॑च्छतु । य॒च्छत्वि॑ति॒ यच्छ॑तु ॥ यस्या॑मि॒दम् ।
इ॒दम् प्र॑दिशि । प्र॒दिशि॑ यत् । प्र॒दिशी॑ति॒ प्र—दि॑शि । यद् वि॒रोच॑ते । वि॒रोच॑ते ऽनु॑मतिम् । वि॒रो-
च॑त् इति॒ वि—रोच॑ते । अनु॑मतिम् प्र॒ति । अनु॑मतिमि॒त्यनु—म॑तिम् । प्र॒ति भू॑षन्ति । भू॑षन्त्या-
य॒वः । आ॒यव॑ इत्या॒यवः॑ ॥ यस्या॑ उ॒पस्थः॑ । उ॒पस्थ॑ उ॒रु । उ॒पस्थ॑ इत्यु॒प—स्थः॑ । उ॒र्वन्त॑रि॒ख्वम् ।
अ॒न्तरि॑ख्वꣳ सा । सा नः॑ । नो॒ दे॒वी । दे॒वी सु॒हवा॑ । सु॒हवा॑ श॒र्म । सु॒हवे॑ति॒ सु—ह॑वा । श॒र्म
य॑च्छतु । य॒च्छत्वि॑ति॒ यच्छ॑तु ॥ [३५] ॥ रा॒काम॑हम् । अ॒हꣳ सु॒हवा॑म् । सु॒हवा॑ꣳ सु॒ष्टुती॑ ।
सु॒हवा॑मिति॒ सु—ह॑वा । सु॒ष्टुती॑ हु॒वे । सु॒ष्टुती॑ति॒ सु—स्तु॑ती । हु॒वे शृ॑णोतु । शृ॑णोतु॒ नः । नः॑

सुभगा॑। सुभगा॑ बोध॑तु। सुभगेति॑ सु—भगा॑। बोध॑तु त्मना॑। त्मनेति॑ त्मना॑॥ सीव्य॒त्वपः॑।
 अपः॑ सूच्या। सूच्या ऽच्छिद्य॑मानया। अच्छिद्य॑मानया ददा॑तु। ददा॑तु वीरम्। वीर॑श्च शत-
 दायम्। शत॑दायमुक्थ्य॑म्। शत॑दायमिति॑ शत—दायम्। उक्थ्य॑मित्युक्थ्य॑म्॥ यास्ते॑। ते रा॒के।
 रा॒के सु॒मतयः॑। सु॒मतयः॑ सुपेश॑सः। सु॒मतय॑ इति॑ सु—मतयः॑। सुपेश॑सो याभिः॑। सुपेश॑स
 इति॑ सु—पेश॑सः। याभिर् ददा॑सि। ददा॑सि दा॒शुषे॑। दा॒शुषे॑ वसू॑नि। वसू॑नीति॑ वसू॑नि॥ ताभिर्
 नः। नो॒ अद्य। अद्य॑ सु॒मनाः॑। सु॒मना॑ उ॒पाग॑हि। सु॒मना॑ इति॑ सु—मनाः॑। उ॒पाग॑हि सहस्र-
 पोष॑म्। उ॒पाग॑हीत्युप—आग॑हि। सह॒स्रपोष॑श्च सुभगे॑। सह॒स्रपोष॑मिति॑ सहस्र—पोष॑म्। सुभगे॑
 ररा॑णा। सुभ॒ग इति॑ सु—भगे॑। ररा॑णेति॑ ररा॑णा॥ सिनी॑वालि॒ या। या सु॒पाणिः॑। सु॒पाणि॑रिति॑
 सु—पाणिः॑॥ कुह॑महम्। अह॑श्च सुभगा॑म्। सुभगा॑व्विद्व॒नाप॑सम्। सुभगा॑मिति॑ सु—भगा॑म्।
 विद्व॒नाप॑समस्मिन्न॑। विद्व॒नाप॑समिति॑ विद्व॒न—अप॑सम्। अ॒स्मिन् यज्ञे॑। यज्ञे॑ सुहवा॑म्। सुहवा॑म्
 जोह॑वीमि। सुहवा॑मिति॑ सु—हवा॑म्। जोह॑वीमीति॑ जोह॑वीमि॥ सा नः॑। नो॒ ददा॑तु। ददा॑तु
 श्रव॑णम्। श्रव॑णम् पित॒णाम्। पित॒णाम् तस्याः॑। तस्या॑स्ते। ते दे॒वि। दे॒वि ह॒विषा॑। ह॒विषा॑
 विधे॑म। विधे॑मेति॑ विधे॑म॥ कुह॑र् दे॒वाना॑म्। दे॒वाना॑ममृत॑स्य। अ॒मृत॑स्य पत्नी॑। पत्नी॑ हव्या॑।
 हव्या॑ नः। नो॒ अस्य॑। अस्य॑ ह॒विषः॑। ह॒विषश्चि॑केतु। चि॒केत्विति॑ चि॒केतु॑॥ सम् दा॒शुषे॑। दा॒शुषे॑
 कि॒रतु॑। कि॒रतु॑ भूरि॑। भूरि॑ वा॒मम्। वा॒मश्च रा॒यः। रा॒यस्पोष॑म्। पोष॑म् चि॒कितु॑षे। चि॒कितु॑षे
 दधा॑तु। दधा॑त्विति॑ दधा॑तु॥ ॥ [३६] ॥

(भामासो दाता त्व मन्तरिख्वश्च सा नो देवी सुहवा शर्म यच्छतु श्रवणं चतुर्विंशतिश्च)

॥ ११ ॥

॥ हरिः ॐ ॥

तृतीयकाण्डे तृतीयः प्रश्नः — क्रम पाठः — समाप्तः

अनुवाकाः	पञ्चशत्यः
११	३६

ॐ